

çiminde biri ortada olmak üzere beş kubbecik bulunmaktadır. Ancak aslında bunların dört adet olduğu kabul edilmektedir.

Zengin süslemeleriyle dikkati çeken caminin içinin büyük kısmı siyah-beyaz mermerle kaplı olup yer yer taş oymalara da rastlanmaktadır. Fazla kaliteli olmayan oymalar Memlûk sanatını yansıtan özelliktedir. Geniş bir kemere sahip olan içteki ana eyvanın cephesinde iki yandan gelen kavisli şerit en üst noktada düğümlemekte, iki yanında madalyonlar içinde yazı bulunmakta, yukarıda ise bir yazı şeridi yer almaktadır. İç mekânda kapının hemen yanından başlayan ve Gebze'de Çoban Mustafa Paşa Camii ile benzerlik gösteren dikdörtgen şeklindeki süslemeler yine Memlûk sanatının kullanıldığı düzenlemelerdir. Aydınlık kısmın altında yer alan stalaktitli süslemeler de dikkat çekicidir.

Caminin kuzey tarafında bulunan mektebin kapısı yine cami gibi üçlü bir kemer açıklığına sahiptir. Bu açıklığın içerisi stalaktitli olarak düzenlenmiştir. Üç cephesiyle dışa taşkın olan mektep sebille birlikte ele alınmıştır. Mektebin içinde günayda yer alan türbenin dikdörtgen formdaki tabanı ve geçiş bölümleri bugün mevcuttur. Tuğladan yapılmış ve yeşil çinilerle kaplanmış olan kubbe XX. yüzyılın başında çökmüştür. İmam Şâfiî Türbesi'nin kubbesi de belki Kansu Gavri'nin ta-

miratının sonucu olarak bir zamanlar yeşil çinilerle kaplıydı. Vakfiyede yer alan bilgiler ışığında girişteki dehlizin hankah şeklinde düzenlenmiş bir toplantı yeri olduğu söylenebilir. Çünkü vakfiyede derişlerin burada toplanması için inşa edildiği belirtilmiştir. Bunun yanında medreseye ilâve edilmiş olan birkaç hayat bölümü ilginç bir uygulama olarak görülmektedir. Külliye daha önceki sultanlara ait tesislerden farklı olarak yola taşkın bir şekilde köşe yapmaktadır. Bugün burada görülen meydan külliye gelir sağlanması için pazarcılara kiralanmıştır. Külliye binaları günümüzde onarım görmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Paşa Mübârek, *el-Hıtaû't-Tevfikıyye*, Bulak 1306, V, 61; R. L. Devonshire, *l'Egypte musulmane*, Paris 1926, s. 108-109; Hasan Abdülvehhâb, *Târîhu'l-mesâcidi'l-eşeriyye*, Kahire 1946, s. 286; Suâd Mâhir Muhammed, *Mesâcidi Mışr ve evliyâ'üha's-salihün*, Kahire 1404, IV, 17, 18; G. Michell, *Architecture of the Islamic World*, London 1984, s. 228-229.

DORIS BEHRENS ABOUSEIF

KANTAR

(القنطار)

Eski bir ağırlık ölçüsü.

Bazı Arap diltleri kelimenin Arapça **katr** kökünden geldiğini, bazıları da Süryânîce veya Berberîce olduğunu ileri sürmektedir. Ancak aslı Latince **centenarius** (yüzlük) olan kelime Grekçe'ye **kentenarion** (κεντηναριον), oradan Süryânîce'ye **kantîrâ** ve Arapça'ya **kintâr** (çoğulu **kanâtîr**) olarak geçmiştir. Milâttan sonra IV. yüzyılda yaşayan Epiphanius, Romalılar'ın icat ettiğini söylediği centenariusun değerini 100 libra = 1200 ons = 2400 stater = 4800 şekel = 28.800 gramma şeklinde verir (*Epiphanius' Treatise*, s. 12, 57-58). Bunun metrik karşılığı 31,7808 kilogramdır. Arapça'dan Türkçe'ye **kantar**, İngilizce, İspanyolca, Fransızca ve Portekizce'ye **quintal** ve **quintale**, İtalyanca'ya **cantaro** (cantar, cantare) şeklinde geçen kelimenin Türkçe versiyonu bütün Balkan dilleriyle Rusça ve Ukraynaca'ya aynen veya **kandar**, **kandari** biçiminde aktarılmıştır (Hóvári, XXXIX/2-3 [1985], s. 263, 265). Türkiye'de metrik sisteme geçme teşebbüsleri sırasında yaygın kullanımına rağmen kantar kelimesinin Fransızca versiyonu **kental** olarak ödünç alınmıştır. Türkçe'de bir çeşit tartı aletine de

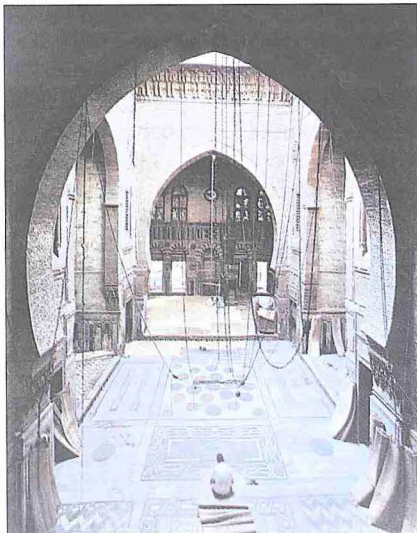
kantar denir. Kantarla tartılan şeylerden alınan resme **kantariye**, bu resmin mültezimine **kantar ağası**, tartım işlemini yapan kişiye ise **kantarıcı** adı verilir.

Kintâr Kur'an'da üç yerde (Âl-i İmrân 3/14, 75; Nisâ 4/20) "yığınla altın gümüş" anlamında geçmektedir. Kur'an'daki kullanımına rağmen kantarın bir tartı birimi olarak tam karşılığının Câhiliye Arapları tarafından bilinmediği anlaşılmaktadır. Sıhhati tartışmalı bazı hadislerle göre Hz. Peygamber'e kintârın değerine ilişkin sorular yöneltilmiş ve 1000 dinar, 1200, 2000 veya 12.000 ukiyye değerinde olduğunu bildirmiştir (Dârimî, "Fezâ'ilü'l-Kurân", 32; İbn Mâce, "Edeb", 1; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, VII, 233; Muhammed Abdür-raûf el-Münâvî, VIII, 4408-4409). Ayrıca sahâbe ve tâbiünden bazıları da kintârın karşılığı olarak 12.000, 40.000, 80.000 dirhem, 70.000 dinar, 70.000 miskal, 1 öküz tulumu dolusu altın ve gümüş gibi farklı değerler vermişlerdir (İbnü'l-Esir, IV, 113; Dârimî, "Fezâ'ilü'l-Kurân", 32; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, VII, 233).

Diğer ölçü birimleri gibi yer, zaman ve tartılan şeyin cinsine göre değişiklik göstermişse de kantarın değeri genellikle 100 rıtlı eşit olmuş, ancak 100 menne kadar da çıkabilmiştir. Muhammed b. Ahmed el-Hârizmî (ö. 387/997) cins ve yöre belirtmeksizin kantarın 120 rıtlı olduğunu bildirmektedir (*Mefâtihu'l-ülûm*, s. 105). Muhammed b. Behrâm el-Kalânîsi'nin (ö. 560/1164) verdiği bilgiden elde edilen 1 kantar = 120 rıtlı = 1440 ukiyye = 185142 $\frac{6}{7}$ dirhem eşitliği de öncekini desteklemektedir (*Akrâbâzîn*, s. 295, 296). Zehrâvî (ö. 400/1010 [?]), genelde kantarın 100 rıtlı eşdeğer olduğunu belirttiğinden sonra yörelere göre değişen karşılıklarını şu şekilde kaydetmektedir: 1 Gaylân (?) kantarı = 70 menâ = 140 rıtlı; 1 Leys kantarı = 156 rıtlı; 1 Mısır (Mahalle?) kantarı = 212 (112?) rıtlı (*et-Tasrif*, II, 460). Geniza belgeleri de 140 rıtlık (~ 65 kg.) bir kantarın mevcudiyetini göstermektedir (Gil, s. 168). Makrîzî (ö. 845/1442) Bizans'a ait İstanbul kantarını 7200 dinar olarak bildirmektedir (*İttî'âzü'l-hünefâ*, II, 194). Bu da 4,414 gramlık miskal-dinar esas alındığında Epiphanius'un centenariusunu verir.

İslâm coğrafyasında birbirinden farklı ağırlıklarda kantarlar kullanılmıştır. Ebû Ubeyd el-Bekrî'nin (ö. 487/1094) verdiği

Kansu Gavri Medresesi'nin içinden bir görünüş

bilgilerden anlaşıldığına göre zeytinyağı-
nın ve biber gibi ithal malları dışındaki
diğer şeylerin tartılmasında kullanılan Tâ-
hert kantarı 1,75 Kurtuba (Cordoba) kan-
tarına, Nekûr kantarı 100 rıtlı (= 2200
ukıyye = 33.000 dirhem), Asîle kantarı 20
kuleyleye (= 2240 ukıyye) denktir (*el-Muğ-
rib*, s. 69, 89, 91, 113). XV. yüzyılın sonları
ile XVI. yüzyılın başlarında Türtüşe (Tor-
tosa) kantarı 720 Venedik küçük libresine
(216,8856 kg.) eşitti (Ashtor, XLV/3 [1982],
s. 478). Fransa Ticaret Odası bültenin-
de kaydedilen bilgilere ve Osmanlı Dü-
yûn-ı Umûmiyye İdaresi verilerine dayana-
nan George Young'a göre 1890'larda Fas'ta
51,36 kg., 242,4 kg. (200 okka) veya
256,8 kg. (100 rıtlı) ağırlığında çeşitli kan-
tarlar kullanılmıştır (*Corps*, IV, 368). Bru-
no Kisch Merakeş kantarının 100 pound
(53,973 kg.), Sarakusta (Saragossa) kan-
tarının 4 arroba (rub') veya 144 libre
(49,6944 kg.) değerinde olduğunu bildir-
mektedir (*Scales and Weights*, s. 231,
234).

Bir İngiliz kaynağına göre Cezayir'de
1584 yılında hassas mallar ve baharatın
tartılmasında kullanılan kantar Kahire
baharat kantarı gibi 120 sarraf paun-
duna (44,79 kg.) eşitti. Ayrıca metal gibi
kaba mallar için kullanılan büyük kan-
tar 180 libre (67,18 kg.) çekerti (Hinz, s.
27). 1830'larda kullanılan attar kantarı
54,608 kg., manav kantarı 61,434 kg. ve
büyük kantar 92,151 kg. değerindeydi
(Abdurrahman b. Muhammed el-Cîlâlî, III,
23). Kisch'in işaret ettiği beş farklı kan-
tarın ağırlıkları ise şöyledir: 54,05 kg. (ba-
kır ve bal mumu için), 59,455 kg. (pamuk
ve badem için), 81,075 kg. (demir, kalay,
yün için), 89,723 kg. (yağ, sabun, tereyağı,
bal ve hurma için), 108,1 kg. (keten için)
(*Scales and Weights*, s. 240).

1666 tarihli bir anı Tunus kantarının
125 Marsilya libresine, 1687 ve 1699 ta-
rihli tüccar raporları da 100 Tunus rıtlının
124-125 Marsilya libresine eşdeğer oldu-
ğunu bildirir. Buna göre Tunus kantarının
ağırlığı 50 kg. civarındadır (Boubaker,
XVI [1984], s. 128-129). XIX-XX. yüzyıl-
larda yaygın olan attar kantarı da her
biri 16 ukıyyelik 100 rıtlı (50,4 kg.) eşit-
ti (Kisch, s. 235; Ferve, sy. 7-8 [1993], s.
249, 250).

Şeyzer kantarı 100 Şeyzer rıtlı = 1200
ukıyye = 68.400 dirhem ağırlığındaydı
(Celâleddin eş-Şeyzerî, s. 15). Dimaşk ve
Trablus kantarı 60.000 dirhemlik, Halep
ve Hama kantarı ise 72.000 dirhemlik 100
rıtlı eşitti (Kalkaşendî, IV, 181, 215, 233,

237). XIII-XVI. yüzyıllarda hazırlanmış
tüccar rehberlerine göre Halep ve Hama
kantarının değeri 214,3 kg. ile 229,6 kg.,
Dimaşk kantarının 174,2125 kg. ile
186,7626 kg., Lazkiye ve Cebele kan-
tarının 214,623 kg. ile 221,4 kg., Trablus
kantarının 197,3 kg. ile 198,62 kg. ara-
sındaydı. Trablus pamuk kantarı ise 225
kg. çekerti (Hinz, s. 26; Ashtor, XLV/3
[1982], s. 477-478). Ayrıca Kisch'e göre
100 rıtlı (rottolo) = 1600 ons (50,863 kg.)
ve 175 rıtlı = 126.000 dirhem (398,872
kg.) ağırlığında Trablus kantarları vardı
(*Scales and Weights*, s. 235, 240). XVII.
yüzyılda Halep kantarı 575 Marsilya libre-
sine (mazi için), Dimaşk kantarı da 110
rıtlı veya 145 Marsilya libresine (mazi, kül
için) eşitti (Thiollet, sy. 5-6 [1992], s. 119-
120). Bu yüzyılda Dimaşk kantarının de-
ğeri 150 Osmanlı okkasına (192,4 kg.) yük-
seltildi (Hinz, s. 26). XVIII-XIX. yüzyıl-
larda Şam kantarı 180 okkaya (= 100 rıtlı =
72.000 dirhem), Trablus kantarı 100 Trab-
lus okkasına (48,83 kg.) tekabül ederdi
(Sauvaire, JA, IV [1884], s. 269; Berov, XI/2
[1975], s. 35). XIX. yüzyılın sonlarına doğ-
ru odun ve kömür ölçümünde kullanılan
Şam kantarı 200 okkaya (242,4 kg.) veya
100 rıtlı (256,8 kg.), Halep kantarı ise 250
okkaya (320,725 kg.) eşitti (Young, IV,
368).

Beyrut'ta XIII-XVI. yüzyıllar arasında iki
çeşit kantarın kullanıldığı anlaşılmaktadı-
r. Bunlardan biri, Dimaşk kantarına ve-
ya 600 Venedik küçük libresine (180,738
kg.) eşit olan baharat kantarı, diğeri Ma-
gosa kantarına veya 750 Venedik küçük
libresine eşit olan 225,9 kilogramlık pa-
muk kantarıdır (Ashtor, XLV/3 [1982], s.
478-479). 1291'den önce Taberiye kan-
tarı 1,25 Akkâ kantarına eşitti. XIII-XVI.
yüzyıllarda Taberiye kantarı 1,5 Dimaşk
kantarına veya 1,25 Magosa kantarına
(282,375 kg.) muadildi. 1291'den sonra
Akkâ'da biri büyük (pamuk için), diğeri
küçük (baharat için) olmak üzere iki çe-
şit kantar kullanılırdı. Birincisi Taberiye
büyük kantarına (282,375 kg.), ikincisi de
80 Magosa rıtlına (180 kg.) tekabül eder-
di. XVIII-XIX. yüzyıllarda Akkâ kantarı 4
Kahire kantarına (= 14.400 × 4 = 57.600
dirhem), Kudüs kantarı ise 5,5 Kahire
kantarına eşitti. 1470'te Remle kantarı
yaklaşık 273 kg. çekerti (Cohen, s. 162;
Sauvaire, JA, IV [1884], s. 268-269; Ashtor,
XLV/3 [1982], s. 477, 479).

Irak'ta XI-XII. yüzyıllardan itibaren 100
menlik kantar yaygındı. W. Barret 1584'te
100 menlik Bağdat kantarını 722 Londra

paundu (327,5 kg.), Basra kantarını 514
Londra libresi + 8 ons (233,376 kg.) ola-
rak belirlemiştir (Hinz, s. 26). XIX. yüzyıl-
da Hicaz kantarı 40 okkaya eşitti (SA, III,
1573).

İran'da XV. yüzyılın ilk yarısında ipek
kantarı 30 menne, yani yaklaşık 57 kilo-
grama eşittir. XVI. yüzyıldaki Portekiz iş-
gali sırasında kullanılan Hürmüz kantarı
58,749 kilogramlık Portekiz quintali ol-
malıdır (Hinz, s. 26-27). Kisch de 215,319
kilogramlık bir İran ipek kantarına işaret
eder (*Scales and Weights*, s. 240).

Mısır'da 1 kantar pirinç 110 Cerevî rıtlı
ağırlığında ve $3\frac{2}{3}$ veybe = $58\frac{2}{3}$ kadeh hac-
mindeydi (Mahzûmî, s. 29). Nâsir-Lidînil-
lâh devrinde Kahire zeytinyağı kantarı 130
Kahire rıtlına eşitti (Kalkaşendî, IV, 304).
Baharat için kullanılan kantar her biri 144
dirhemlik 100 rıtlıdan (45 kg.) ibaretti (İb-
nû'l-Uhuve, s. 80; Kalkaşendî, III, 441).
XIII-XVI. yüzyıllarda hazırlanmış tüccar
rehberlerinin verdiği bilgilere göre bu
kantar 41,3 kg. ile 44,464 kg. arasında
bir değere sahipti (Hinz, s. 25; Ashtor,
XLV/3 [1982], s. 472). Leys kantarı her bi-
ri 200 dirhemlik 100 Leys rıtlına (62 kg.)
eşitti. XIII-XVI. yüzyıllarda bu kantarın
57,8361 ile 62,1 kg. arasında bir ağırlığı
vardı (Ashtor, XLV/3 [1982], s. 473). Cerevî
kantar her biri 312 dirhemlik 100 Cerevî
rıtlı (96,7 kg.) eşdeğerti. XIII-XVI. yüzyıl-
lar arasında Cerevî kantar 90,318 kg. ile
96,996 kg. arasında bir değere sahipti
(Hinz, s. 25; Ashtor, XLV/3 [1982], s. 473-
474). Doğu Akdeniz ticaretinde kullanılan
100 menlik kantar (cantaro di mena) Gio-
vanni da Uzzano'nun verdiği bilgiye göre
250 Floransa paundu veya 84,875 kg. idi.
Her biri 3,125 gramlık 260 dirheme eşit
olan şer'î menni esas alan hesaplama so-
nucunda ise (100 × 260 × 3,125 =) 81,25
kilogramlık değer ortaya çıkar. Floransalı
F. Balducci Pegolotti'ye göre 1335'te İs-
kenderiye'de kullanılan men kantarı 257
Ceneviz paundu yani 81,4 kg. idi. Antho-
nius Gonsales, 1665'te her biri on büyük
rıtlık 24 rub'a (= 38.400 dirhem = 120 kg.)
eşit olan daha ağır bir kantarın (quinthaer)
kullanıldığını belirtir (Hinz, s. 25).

Hasan b. İbrâhim el-Cebertî, XVIII. yüz-
yılda Mısır ve Suriye'de kullanılan çeşitli
kantarların birbirine çevrilmeleri için şu
cetveli hazırlamıştır:

Cebertî ayrıca Kahire kantarının 36 ok-
ka veya 14.400 dirheme eşit olduğunu da
bildirmektedir (*el-İkdü's-semîn*, vr. 31^b-
32^b, 36^b). Nusaybin metropoliti Eliya'nın
(ö. 1049) kaydettiği (Sauvaire, JRAS, IX
[1877], s. 299) 1 Kahire kantarı = 43,5

	Kahire				Suriye				Fevve				Cerevî				Leys				Men				Dimyat			
	R	U	D	K	R	U	D	K	R	U	D	K	R	U	D	K	R	U	D	K	R	U	D	K	R	U	D	K
Kahire kantarı	100				24	3	7	12	40	0	0	0	46	1	10	0	72	0	0	0	55	4	7	6	43	7	7	3
Suriye kantarı	411	5	6	0	100				166	8	0	0	192	3	8	0	300	0	0	0	230	9	2	0	181	9	9	7
Fevve kantarı	250	0	0	0	60	0	0	0	100				115	4	7	0	180	0	0	0	138	5	11	40	109	1	2	2
Cerevî kantar	216	8	0	0	52	0	0	0	86	8	0	0	100				156	0	0	0	120	0	0	0	94	6	6	0
Leys kantarı	138	10	8	0	33	4	0	0	55	6	8	0	64	1	2	0	100				76	11	1	10	60	7	10	0
Yüz men	180	6	8	0	43	4	0	0	72	2	8	0	83	4	0	0	130	0	0	0	100				78	9	12	8
Dimyat kantarı	229	2	0	0	55	0	0	0	91	8	0	0	105	0	0	0	165	0	0	0	126	11	1	10	100			

R: ritl; U: ukiyye; D: dirhem; K: kirat

Dimyat ritli şeklindeki eşitlik de Cebertî'yi doğrular.

Mısır kantarının değeri XVIII. yüzyılda malın cinsine göre 100-275 ritl, Kavalalı Mehmed Ali Paşa devrinde ise 100-150 ritl arasında oynardı. 1829'da resmen 125 ritl olarak sabitlenen Mısır ipek kantarının değeri 1835'te 100 ritl veya 36 okkaya (= $36 \times 400 = 14.400$ dirhem = 55,944 kg.) indirildi (Lane, s. 570; Cuno, s. 208). Fransız heyetinin dirhem için bulduğu 3,0898 gramlık değerden hareketle 100 ritlik Kahire kantarının ağırlığı ($100 \times 144 \times 3,0898 =$) 44,49312 kg. olarak hesaplandı (Mahmoud Beg, I [1873], s. 12). Ancak Mısır Hidivi Mehmed Tevfik tarafından Ocak 1892'den itibaren geçerli olmak üzere çıkarılan 28 Nisan 1891 tarihli ölçü kararname ile Mısır kantarı için 100 ritl = 36 okka = ($100 \times 144 \times 3,12 =$) 44,928 kg. eşitliği benimsendi (*Système*, s. 17, 18, 20).

Balkanlar'da XIX. yüzyılda Filibe ve Vindin kantarı her biri 400 dirhemlik 44 okka çekerdi. Filibe demir kantarları ise 60 okkaya eşdeğerti. İslimye'de 48 ve 44 okkalık kantarlar kullanılırdı. Bulgaristan'da kullanılan diğer bazı kantarların değerleri şöyledir: 1 Varna kantarı = 44 okka = 100 lodra = 56,44958 kg.; 1 Samokov kantarı = $1\frac{1}{3}$ Yunan kantarı = 60 okka = 75 kg.; 1 Batı Bulgaristan kantarı = 10 okka = 12,5 kg.; XIX. yüzyılda Tırhala ve Kandiye (Girit) kantarı 44 okka (= 100 ritl = 17.600 dirhem); Selânik kantarı 45 okka (56,32 kg.); Sırbistan kurşun kantarı 100 lodra idi. Ayrıca o dönemde Balkanlar'da 59 okka (75,6 kg.), 100 okka ve 200 okkalık (257 kg.) kantarlar da kullanılmıştır. 44 okkalık İstanbul kantarı Sırbistan, Eflâk, Boğdan, Karadağ ve Bulgaristan'ın Osmanlı idaresinden ayrıldıktan sonra gerçekleştirdikleri ölçü reformlarında ağırlık ölçüleri için esas alınmıştır (Kisch, s. 240; Berov, XI/2 [1975], s. 35; İnalıcık,

Turcica, XVI [1984], s. 141; Vekov, XXVI/1-2 [1998], s. 119; SA, III, 1570, 1571). Basmadjian'ın verdiği bilgiden anlaşıldığı üzere Ermenistan'da da 43,857504 ve 45,9056 kilogramlık kantarlar (canthar) kullanılmıştır (JA, CCXII [1928], s. 147).

Anadolu Selçukluları ve Osmanlılar'da İstanbul kantarının ağırlığı her biri 176 dirhemlik 100 lodraya ya da her biri 400 dirhemlik 44 okkaya eşit olup $122\frac{2}{3}$ Kahire ritline tekabül ederdi (Cebertî, vr. 36^b). XIX. yüzyılda Trabzon, Giresun ve Gümüşhane'de 44 ve 30 okkalık kantarlar kullanılırdı. Siirt ve Kayseri kantarı 180 okkaya veya 30 batmana eşitti. Erzurum'da kullanılan demir kantarı 120 okka çekerdi. Tekirdağ, Edirne, Çanakale, Gelibolu, İzmit, Sakız ve Rodos adaları kantarı İstanbul'unkine eşdeğerti (SA, III, 1564, 1566-1567, 1569-1571).

George Young, Türkiye'de kullanılan bazı kantarların 1890'lardaki metrik karşılıklarını şu şekilde aktarmaktadır: 1 İstanbul kantarı = 44 okka = 56,449329 kg.; 1 Anadolu kantarı = 180 okka = 230,922 kg. (odun ve kömür için); 1 Mardin kantarı = 240 okka = 307,896 kg.; İzmir'de ise 39 okkalık (50,033 kg., İngiliz ticaret malları için), 40-44 okkalık (51,308-56,4 kg., kaba ticaret malları için), 78 okkalık (100,066 kg., Avrupa ticaret malları için), 80 okkalık (102,616 kg., alelade ticaret malları için) ve 180 okkalık (230,922 kg., özel ticaret malları için) farklı kantarlar kullanılırdı (*Corps*, IV, 368, 369). Bunlara 45 okkalık (= 7,5 batman = 57,818 kg.) İzmir kantarı da eklenmelidir (Kisch, s. 240; Berov, XI/2 [1975], s. 35).

Tanzimat döneminde başlatılan ölçü reformları çerçevesinde çıkarılan 20 Cemâziyelâhîr 1286 (27 Eylül 1869) tarihli Mesâhât ve Evzân ve Ekyâl-i Cedîdeye Dâir Kânunnâme ile 1 kantar a'şârî veya kental = 100 vukıyye a'şârî veya okka = 100 kg. eşitliği benimsenmiş, eski kantarın

değeri ise 44 okka = 100 lodra = $11733\frac{1}{3}$ miskal = 17.600 dirhem = 56,44958 kg. olarak belirlenmiştir. 1 Mart 1882'den itibaren geçerli olmak üzere çıkarılan 29 Şevval 1298 (23 Eylül 1881) tarihli kararname ile uygulamaya konan onlu metrik sisteme göre 1 çeki = 10 kantar, 1 kantar = 10 batman, 1 batman = 10 okka (kilogram), 1 okka = 1000 dirhem (gram), 1 dirhem = 10 denk, 1 denk = 10 buğday, 1 buğday = 10 habbedir (*Fî 29 Şevvâl Sene 1298*, s. 3, 4). 26 Mart 1931 tarih ve 1782 nolu Ölçüler Kanunu'nda 1 kental = 100 kg. eşitliği korunmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, IV, 113; Tâcû'l-'arûs, "kntr" md.; Charlton T. Lewis, *A Latin Dictionary*, Oxford 1993, s. 315; Dârimî, "Fezâ'ilü'l-Kurân", 32; İbn Mâce, "Edeb", 1; Epiphanius, *Epiphanius' Treatise on Weights and Measures: The Syriac Version* (ed. J. E. Dean), Chicago 1935, s. 12, 57-58; Muhammed b. Ahmed el-Hârizmî, *Me'âtihi'l-'ulûm*, Kahire 1342, s. 105; Zehrâvî, *et-Taşrif li-men 'aceze 'ani't-te'lif* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1986, II, 460; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-küb-râ*, Haydarâbâd 1344, VII, 233; Bekrî, *el-Muğrib*, s. 69, 89, 91, 113; Muhammed b. Behrâm el-Kalânîsî, *Akrâbâzînü'l-'Kâlânîsî* (nşr. M. Zührey el-Bâbâ), Halep 1403/1983, s. 295, 296; Mahzûmî, *el-Muntekâ min kitâbi'l-Minhâc fî 'il-mî harâcî Mısır* (nşr. Cl. Cahen), Kahire 1986, s. 29; Celâleddin eş-Şeyzerî, *Nihâyetü'r-rûtbe fî talebi'l-hisbe* (nşr. Seyyid el-Bâz el-Arînî), Kahire 1365/1946, s. 15; İbnü'l-Uhuve, *Me'âlimü'l-kurbe fî ahkâmî'l-hisbe* (nşr. R. Levy), London 1938, s. 80; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ*, III, 441; IV, 181, 215, 233, 237, 304; Makrizî, *İttî'âzû'l-hunefâ* (nşr. M. Hilmi M. Ahmed), Kahire 1390/1971, II, 194; Muhammed Abdurraûf el-Münâvî, *Feyzü'l-kadîr* (nşr. Hamdî ed-Demürdâş Muhammed), Mekke-Riyad 1418/1998, VIII, 4408-4409; Hasan b. İbrâhîm el-Cebertî, *el-'İkdû's-semîn fî mâ yete'allâk bi'l-mevâzîn*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3169, vr. 31^b-32^b, 36^b; *Fî 29 Şevvâl Sene 1298 ve fî 11 Eylül Sene 1297 Târihiyle Şeref Muteallık Buyurulan İrade-i Seniyye-i Hazret-i Pâdişâhi Mücebbince Yeni Ölçülerin Tanzim ve Tenstikiyle Suver-i İcrâiyesi Hakkında Kararnâmedir*, İstanbul

1299, s. 3, 4, 94; Mevhûb b. Ahmed el-Cevâlîkî, *el-Mu'arreb* (nşr. F. Abdürrâhîm), Dimaşk 1410/1990, s. 516-517; Ali Paşa Mübârek, *el-Mizân fi'l-akıye ve'l-mekâyil ve'l-euzân*, Kahire 1309, s. 66-72; G. Young, *Corps de droit ottoman*, Oxford 1906, IV, 368, 369; W. Hinz, *Islamische Masse und Gewichte*, Leiden 1955, s. 24-27; B. Kisch, *Scales and Weights: A Historical Outline*, London 1965, s. 228, 231, 234, 235, 240, 255; Abdurrahman b. Muhammed el-Cilâî, *Târîhu'l-Cezâ'iri'l-âm*, Beyrut 1980, III, 23; Halil İnalıcık, *Studies in Ottoman Social and Economic History*, London 1985, s. X/320, 324, 325-326, 327, 339-341; a.mlf., "Yük (Himl) in Ottoman Silk Trade, Mining and Agriculture", *Turcica*, XVI, Paris 1984, s. 141; *Système des mesures, poids et monnaies de l'Empire ottoman et des principaux états avec de nombreux exercices et des tables de conversion*, İstanbul 1988, s. 17, 18, 20; M. Gil, "Additions to Islamische Masse und Gewichte", *Occident and Orient. A Tribute to the Memory of A. Scheiber Akadémiai Kiadó, Budapest*, Leiden 1988, s. 168; A. Cohen, *Economic Life in Ottoman Jerusalem*, Cambridge 1989, s. 162; E. W. Lane, *An Account of the Manners and Customs of the Modern Egyptians*, The Hague-London 1989, s. 570; K. M. Cuno, *The Pasha's Peasants: Land, Society and Economy in Lower Egypt: 1740-1858*, Cambridge 1992, s. 208; Mahmoud Beg, "Le système métrique actuel d'Egypte", *JA*, I (1873), s. 12, 81; M. H. Sauvair, "On a Treatise on Weights and Measures, by Eliyâ, Archbishop of Nisibin", *JRAS*, IX (1877), s. 299; a.mlf., "Matériaux pour servir à l'histoire de la numismatique et de la métrologie musulmanes", *JA*, IV (1884), s. 261-269; K. J. Basmadjian, "Poids et mesures chez les anciens arméniens", a.e., CCXII (1928), s. 147; L. Berov, "Problèmes de la métrologie dans les territoires balkaniques à l'époque de la dominion ottomane (XVe-XIXe SS.)", *EB*, XI/2 (1975), s. 35-36; E. Ashtor, "Levantine Weights and Standard Parcels: A Contribution to the Metrology of the Later Middle Ages", *BSOAS*, XLV/3 (1982), s. 471-479; Sadok Boubaker, "Poids et mesures dans la régence de Tunis au XVIIe siècle: Le ritl, le qafiz de blé et le mtar d'huile", *Turcica*, XVI (1984), s. 128-129; J. Hóvári, "The Transylvanian Kanthner and the Balkan Kantar", *AOH*, XXXIX/2-3 (1985), s. 259-274; D. Thiollet, "Les mesures", *el-Mecelletü't-târîhiyyetü'l-'Arabîyye li'd-dirâsâti'l-'Osmâniyye: Arab Historical Review for Ottoman Studies*, sy. 5-6, Zağvân 1992, s. 119-120; Mahmûd Feri, "el-Mekâyis ve'l-mevâzîn ve'l-mekâyil fi Tûnis hilâle'l-karneyni's-sâmin ve't-tâsi' 'aşer", a.e., sy. 7-8 (1993), s. 249, 250; M. Vekov, "Maßeinheiten in den Bulgarischen Ländern vor der Einführung des Metrischen Maßsystems", *Bulgarian Historical Review*, XXVI/1-2, Sofia 1998, s. 103, 119, 138; "Kantar", *SA*, II, 938; "Ölçü", a.e., III, 1563-1567, 1569-1571, 1573; Pakalin, II, 161-162.

CENGİZ KALLEK

KANTARA

(bk. KÖPRÜ).

KANTEMİROĞLU (DIMITRIE CANTEMİR) (ö. 1723)

Boğdan voyvodası, mûsikişinas
ve Osmanlı tarihçisi.

Son araştırmalara göre 26 Ekim 1673 tarihinde Vaslui ilinin şimdi kendi adıyla anılan Silişteni köyünde doğdu (Gorovei, s. 489 vd.). Boğdan Voyvodası Constantin Kantemir'in oğludur. Buradaki köylüler arasında çok rastlanan Timircan (Timirkan) adı zamanla Cantemir'e (Kantemir) dönüşmüştür. Bu lakabın atalarından birine Tatarlar tarafından verildiği rivayet edilir. Müttevazi bir köylü ailesinden gelen babası Constantin bir süre at yetiştiriciliği yaptı, daha sonra Lehistan'a geçti ve on yedi yıl burada ücretli asker olarak çalıştı. Kuzey savaşında gösterdiği gayret sayesinde yüzbaşılığa kadar yükseldi. Bir süre Eflak Voyvodası Grigore Ghica'nın çavuşluk hizmetinde bulundu; 1685'te Boğdan boyarları tarafından Boğdan voyvodalığına seçildi. Küçük oğlu Dimitrie'yi çok iyi yetiştiren Constantin, rahip Yere-miye Kakavelas'ı getirterek ondan Latince ve Yunanca öğrenmesini sağladı, ayrıca edebiyat ve felsefe dersleri aldırdı.

Dimitrie 1688 yılında İstanbul'a gitti ve 1691'e kadar orada kaldı. İki yıl sonra babasının ölümü üzerine boyarlar tarafından voyvoda seçildi. Onun bu ilk voyvodalığı sadece üç hafta sürdü (Mart-Nisan 1693). Zira büyük servete ve etkiye sahip olan Eflak Voyvodası Constantin Brancoveanu damadı Constantin Duka'yı Boğdan'ın başına getirtmişti. Bu durum karşısında Kantemir İstanbul'a döndü ve 1710 yılına kadar burada yaşadı. Bu süre içerisinde tahsilini sürdüren Dimitrie hem Rum Ortodoks Patrikhânesi'ne hem de Enderun'a devam etti. Hocalarından felsefeci ve coğrafyacı Artalı Meletius, müneccim ve Arapça öğretmeni Nefioğlu,

matematikçi ve Türkçe muallimi Sâdî Efendi (Yanyalı Esad Efendi), mûsiki öğretmeni Kemanî Ahmed'in adları bilinmektedir. Türkçe'den başka Arapça, Farsça, Fransızca ve İtalyanca, 1711'den sonra da eski Slavca ve Rusça öğrendi. Bu arada Batılı elçilerle ve özellikle Rus sefiri P. A. Tolstoy ile dostluk ilişkileri kurdu.

İstanbul'da Fener'de Fethiye Camii civarında bulunan Boğdan Sarayı'na, 1693'ten itibaren Ortaköy'deki yalısına ve nihayet 1700 yılından sonra kendisinin yaptırdığı Sancaktar Yokuşu Sarayı'na (Emi-nönü) birçok dostu gelirdi. Çok iyi tanbur çalan, hatta bu çalgıyı daha iyi hale getiren Dimitrie evinde ziyafetler verir ve sohbetler düzenlerdi. Çağdaşı ve yakını Ion Nekulçe'ye göre Avrupa müziğinden ziyade Türk mûsikisini seviyordu. Misafirleri arasında Kırım hanının kapı kethüdâsı Davul İsmâil Efendi, bunun yardımcısı olup Kantemir'den mûzik dersleri alan Hazine-dar Latif Çelebi, Kara Mustafa Paşa'nın sadrazamlığı zamanında hazinedar olan İbrâhim Paşa, Defterdar Firârî Hasan Paşa, Râmi Mehmed Paşa gibi devlet ricâlî de vardı. Ünlü minyatörcü Levnî de dostlarından. Dimitrie sanat eserleri toplar, resim yapar ve mimarlıkla da ilgilenirdi. 1711 yılından sonra sığındığı Rusya'da yapılan bazı kiliselerin planlarını kendisi çizmişti.

Kantemiroğlu'nun gelirleri, iki defa Boğdan voyvodalığı yapan ağabeyi Antioh Kantemir'in tahsisatından, sekiz yıl Boğdan voyvodası olan babasından kalan mirastan, kısa da olsa kendi voyvodalığı zamanında edindiği mal varlığından ve nihayet eski Eflak voyvodası Şerban Kantakuzeno'nun kızı Kasandra ile 1699'da evlenmesinden gelen çeyizden oluşmaktaydı. Bunların dışında voyvoda oğlu, voyvoda kardeşi ve eski bir voyvoda olarak Bâbiâli'den "müşâherehor" sıfatıyla bir miktar para alması da söz konusuydu. 1697'de Boğdan birlikleriyle Osmanlı saflarında Zenta savaşına katılan Kantemiroğlu, 1710'da Ruslar'la başlayan savaş sırasında Kırım Hanı Devlet Giray'ın telkiniyle Boğdan voyvodalığına getirildi (25 Kasım 1710). Nekulçe'ye göre bu tayinde Kantemir'in samimi dostu olan hanın kapı kethüdâsı ve hazinedarbaşısı Davul İsmâil'in önemli rolü olmuştur. Tayin öncesinde sadrazama bir miktar rüşvet de vermişti (Silâhdar, II/2, s. 267).

Boğdan voyvodalığı sırasında Osmanlı Devleti'nin zayıflayıp çökmekte olduğu kanaatiyle Rusya tarafına geçen Kantemir'in bu hareketi Boğdan için çok zararlı

Kantemiroğlu'nun
İstanbul'da
bulunduğu
yıllarda
yapılan
ve halen
Fransa'da
Rouden
Müzesi'nde
bulunan
portresi